

Yayın Geliş Tarihi: 20.12.2018
Yayına Kabul Tarihi: 02.01.2019
Online Yayın Tarihi: 20.03.2019
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.500108>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 21, Sayı: 1, Yıl: 2019, Sayfa: 277-301
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

ESMÉ SCOTT- STEVENSON VE KIBRIS¹

Fusun ÇOBAN DÖŞKAYA*

Öz

Tüm tarihi boyunca stratejik önemi yüzünden sürekli olarak yabancı devletlerin ilgisini çeken Kıbrıs, Osmanlı'nın 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında yenilmesinin ardından İngiltere'nin girişim ve politikaları sonucunda İngilizlere kiralanmış ancak Osmanlı mülkiyeti olmaya devam etmiştir. Bu çalışma, Osmanlı'nın Kıbrıs'ın yönetimini İngiltere'ye bıraktığı dönemin hemen ilk yıllarını konu alan ve İngiliz Esmé Scott-Stevenson tarafından yazılmış olan Kıbrıs'taki Yuvamız (Our Home in Cyprus) (1879) isimli eser hakkındadır. Kitap, İngiltere kraliçesi tarafından atanan Sir Garnet Wolseley yönetiminde 1878'de İngilizler adaya Larnaka'dan çıktıklarında, Kraliyet ordusunda görev yapan kocası Andrew Scott-Stevenson'un yanında Kıbrıs'a gelen Esmé Scott-Stevenson'un anlatılarını içermektedir. Esmé Scott-Stevenson'un Kıbrıs'taki Yuvamız adlı eseri kadın bakış açısı ile yazılmış kolonyal seyahat yazısı örneğidir ve bir İngiliz kadının kocasının görevi nedeniyle geldiği yeri ve insanlarını, siyasete karışmadan anlattığı bir eser olarak algılanmamalıdır. Bu çalışmada, tarihsel arka planın verilmesinin ardından, eserin yazarından bağımsız olmadığı görüşü ile metin içerisindeki tutarlılık ve tutarsızlıklar irdelenmektedir. Eserde, oryantalist imgelerin yanı sıra metin aralarında kurgulanan en önemli konu Türk ve Rum karşıtlığıdır. Bu karşıtlık, en genel haliyle iki toplumun birbiri ile kıyaslanması şeklinde sunulurken özelde Türk ve Rum kadın tasvirleri aracılığı ile güçlendirilmekte metin içerisinde sürekli yeniden üretilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Seyyahlar, Oryantalizm, Seyahatname, Kıbrıs, Esmé Scott-Stevenson, İngiliz İdaresi Altında Kıbrıs.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Çoban Döşkaya, F. (2019). Esmé Scott- Stevenson ve Kıbrıs. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (1), 277-301.

¹ Bu çalışma 21-23 Ekim 2010 yılında Seferihisar/İzmir'de düzenlenen II. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu'nda sunulan "Esmé Scott-Stevenson: Kıbrıs'taki Yuvamız" başlıklı bildiri ve 11-13 Nisan 2016 tarihleri arasında Lefkoşa/KKTC'de düzenlenen "Tarihte Kıbrıs" konulu Uluslararası Akdeniz Karpaz Sempozyumu'nda Prof. Dr. Ahmet Aksın ile birlikte sunulan "Bir İngiliz Kadın Seyyahın Anlatılarında Kıbrıslı Kadınlar" isimli bildirilerin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0001-8121-4139, fedoskaya@hotmail.com

ESMÉ SCOTT- STEVENSON AND CYPRUS²**Abstract**

Cyprus, which has attracted the continuous attention of foreign countries throughout its history due to its strategic value, after the defeat of Ottoman Empire in 1877-1878 Ottoman-Russian War, was handed over the British administration but remained part of the Ottoman Empire formally. This study is about Esmé Scott-Stevenson's work entitled Our Home in Cyprus (1879). The book deals with the early years of British rule in Cyprus and covers the narratives of Scott-Stevenson when she came to Cyprus with her husband, Andrew Scott-Stevenson. Andrew Scott-Stevenson was the assistant commissioner of Sir Garnet Wolseley, the first High Commissioner of Cyprus who was charged by the British Queen to establish British presence on the island. Esmé Scott-Stevenson's Our Home in Cyprus is an example of colonial travel writing from the perspective of a woman, and cannot be regarded as a piece of work written by an English woman accompanying her husband and describing only the people and characteristics of the place with no political intentions in mind. In this study, after giving the historical background of Esmé Scott-Stevenson's work, consistencies, and inconsistencies within the text are analyzed. Apart from Orientalist images within the text, the most crucial subject is the opposition of Turkish and Cypriot. This opposition is continuously reproduced and intensified within the text by comparing the two societies in general and description of Turkish and Greek women in particular.

Keywords: Women Travel-Writer, Orientalism, Travel Book, Cyprus, Esmé Scott-Stevenson, Cyprus under British Rule.

GİRİŞ

Bu çalışma İngiliz kadın seyyah Esmé Scott-Stevenson ve onun 1879 yılında Londra'da basılan *Our Home in Cyprus: With Illustrations and a Map 'Cyprus, the Blest, the Happy, and the Beautiful'* (Kıbrıs'taki Yuvamız: Harita ve Resimlerle Kutsal, Mesut ve Güzel Kıbrıs) isimli kitabı hakkındadır. Kitap, Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ın yönetimini İngiltere'ye bıraktığı dönemin hemen ilk yıllarında³ yazılmıştır. Kitapta Kıbrıs hakkında kültürel, siyasi ve toplumsal bilgiler yer almakta, Scott-Stevenson'un burada kaldığı süre boyunca edindiği deneyimler aktarılmaktadır.

² This article is a revised and expanded version of the papers proposed for the II. International Cyprus Symposium held in Seferihisar/Izmir on October 21-23, 2010 (Esmé Scott-Stevenson: *Our Home in Cyprus*) and International Mediterranean Karpasia Symposium held in Cyprus on April 11-13, 2016 (Cypriot Women in the Narratives of an English Woman Travel-Writer) (presented with Prof. Dr. Akmet Aksın).

³ Esmé Scott-Stevenson eserinde adaya çıktığı tarih olarak 30 Eylül 1878 tarihini verir. Kitabın giriş bölümünde 25 Eylül 1879 tarihinde Girne'den annesine yazdığı yazısı dikkate alındığında kitabın, yazarın Kıbrıs'ta geçirdiği yaklaşık bir yıllık süreyi kapsadığı görülmektedir. 1881 tarihinde yayınladığı *Our Ride Through Asia Minor* isimli ikinci kitabına yazar "2 Nisan 1880'de Karaman'a gitmek için Kıbrıs'taki Yuvamızdan ayrıldık" diye başlar.

Kitabın türü Gail R. Hook tarafından yazılan *Britons in Cyprus: 1878-1914* (Kıbrıs'taki Britanyalılar: 1878-1914) başlıklı doktora tezinde “anı” olarak geçmekte olsa da (2009: 316), kitapta yazar gezip gördüğü yerler hakkındaki gözlem ve tecrübelerini yazıya döktüğünden eser seyahatname (gezi yazısı) olarak da kabul edilmektedir. “Uzun bir süre ikinci sınıf yazarların türü olarak görülen kadın seyahat yazıları, dünya tarihini öğretmek için zengin bir kaynaktır. Son zamanlarda bu türün farklı yönleri üzerinde oluşan ikincil kaynaklar⁴ eski önyarguları ortadan kaldırmıştır ve türün artan öneminin dikkate değer bir göstergesidir” (Lorcin, 2005: 1). Kadın seyahat yazılarını, dünya tarihinin öğretilmesinde bir kaynak olarak kullanmanın avantajlarını tarihçi Lorcin şöyle özetler:

İlk olarak tüm milletlerden yüzlerce kadın, dünyanın her köşesine yaptıkları seyahatlerini 15. yüzyılın başlarından beri tarif etmekte olduklarından türün kapsamı geniş olup zaman ve mekâna yayılmış durumdadır. İkincisi, bu yazarların arka planı çok çeşitlidir. Ev hanımları, misyonerler, profesyoneller ve sansasyon arayıcıları, var olan seyahat yazılarına katkıda bulunmuşlardır. Üçüncüsü, seyahat literatürü, bir kültürün diğer bir kültür hakkındaki izlenimlerinden oluşmaktadır ve kadın seyahat edebiyatı da bir cinsiyetin diğerlerine bakışıdır. Bu nedenle, kültürel farklılık kavramlarını tanıtmının ve cinsiyetin algıyı şekillendirmesinin ya da şekillendirmedeki şeklini tartışmanın mükemmel bir yoludur. Son olarak, seyahat yazıları bize konusunun yanı sıra yazarın kültürü hakkında da birçok şey söyler ve böylece kaynak olarak iki kat daha değerlidirler...Seyahat yazılarında "öne çıkan iki önemli konu 'öteki' (other) ve 'bakış'tır (gaze). Her ikisi de farklılığın nasıl inşa edildiğini anlamak için gereklidir... 'Öteki', benliğin antitezidir ve bu nedenle benliğin kavramsallaştırılmasında vurgulayıcı bir amaca hizmet eder. Öte yandan bakış ise belirli bir grubun, toplumsal cinsiyet, ulusal sadakat, sosyal statü veya profesyonel sınıfı tarafından belirlenen, dünyayı görüş şeklidir...Emperyalizm, seyahat ve keşif ile ilgili en önemli konulardan biridir. 19. yüzyılın sonlarına doğru, Avrupa emperyalizminin yayılması, dünyanın birçok alanını kadın gezginler için "güvenli" hale getirmiştir. Sonuç olarak, kadınların yazıları önemli ölçüde artmıştır...Seyahat yazımının erkeksi geleneği kamusal ve profesyonel kayguları yansıttığı düşünülürken, kadınsı geleneğin özel ve kişisel alana denk geldiği düşünülmüştür (Lorcin, 2005: 1).

Yukarıda belirtilen tüm özellikler ile kadın bakış açısı ile yazılmış kolonyal seyahat yazısı örneği olan *Kıbrıs'taki Yuvamız* adlı eser, bir İngiliz kadının kocasının görevi nedeniyle geldiği yeri ve insanlarını, siyasete karışmadan anlattığı bir eser

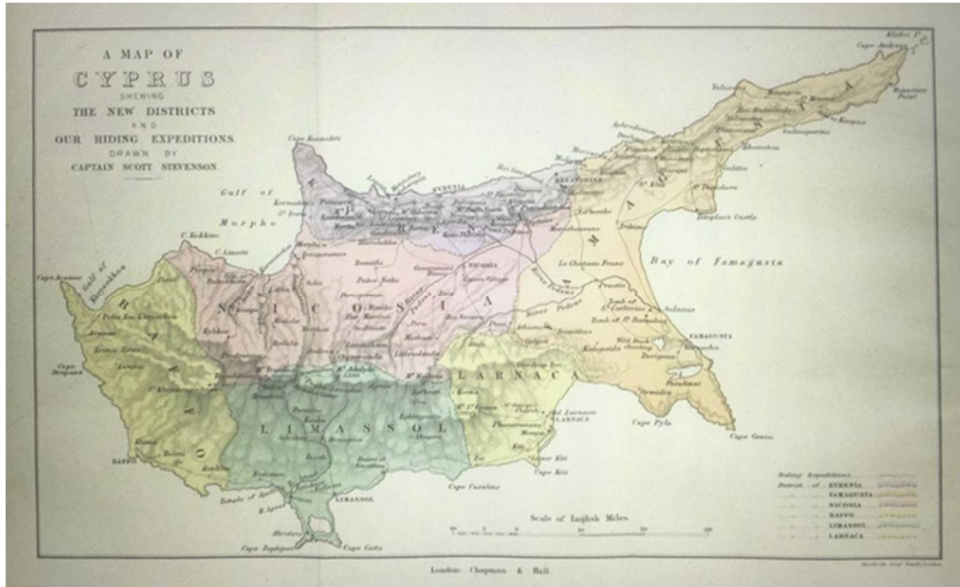
---

⁴ Kadın seyahat yazını hakkında ikincil kaynaklardan bazıları için bkz: Sara Mills. (1991). *Discourses of Difference: An Analysis of Women's Travel Writing and Colonialism*. London: Routledge; Dea Birkett & Sara Wheeler. (Eds.). (1998). *Amazonian: The Penguin Book of Women's New Travel Writing*. London: Penguin; Jane Robinson. (1990). *Wayward Women. A Guide to Women Travellers*. Oxford: Oxford University Press.

olarak algılanmamalıdır. Yazar her ne kadar yazdıklarını, hayatını, çoğunlukla da kendini ve eşini anlatma yolu olarak düşünse de eserde kadın bakışı, kolonyal bakış ve dolayısıyla Batılı bakış mevcuttur.

Kıbrıs'taki Yuvamız tür olarak ister anı ister seyahatname diye gruplandırılın, eser içerisinde bulunan 1878 tarihli Kıbrıs haritası ve dokuz adet illüstrasyon ile tarihi değeri olan bir edebi eserdir. Esmé Scott-Stevenson'un kocası Kaptan Andrew Scott-Stevenson tarafından yapılmış döneminin Kıbrıs'taki yeni bölgeleri ve at sırtındaki keşiflerini gösteren detaylı Kıbrıs haritası önemli bir tarihi belgedir. Kitapta yer alan illüstrasyonlar ise sırasıyla şöyle adlandırılmıştır: “Beşparmak Dağı ile Değirmenlik”, “Girne, Kıbrıs”, “Magosa Limanı, Kıbrıs”, “Magosa Güney-Batı Girişi, Eski Venedik Limanı”, “Kıbrıs, Antik Paphos Bölgesi”, “Lefkoşa veya Nicosia, Kıbrıs'ın Başkenti”, “Aziz Lazarus Kilisesi avlusundaki İngiliz mezarları, Larnaka”, “Larnaka yakınlarında kazıyla çıkarılmış eski mezar, Kıbrıs” ve “Larnaka'da Pazar yeri”.

Resim 1: Yeni Bölgeleri Gösteren Kıbrıs Haritası, 1878 (Scott-Stevenson, 1880: i).

Seyahatnamelerin, tarihi belgeler olduğunu savunan görüşlerin yanında, uydurma ve abartılı bilgiler verdikleri ve detaylı bir analiz yapıp ciddi tarihi kaynaklarla karşılaştırılmadan güvenilmemeleri yolunda görüşler de vardır.⁵

⁵ Seyahatnamelerin tarihi belgeler olarak kabul edilmesine yönelik görüşler için bkz: G. Şahin. (2007). *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmajı*. İstanbul:

Seyahat yazarlarının kendileri de zaman zaman eserlerinde diğer seyyahları, yalan ve taraflı görüşler bildirdikleri için eleştirmişlerdir. Ancak “en yanlı, en önyargılı diye algılayabileceğimiz gözlemciden bile dolaylı, dolaysız öğrenebileceğimiz bir şeyler vardır” (Yerasimos, 2004: 7) görüşü de önemlidir.

Bu türden eserlerin tarihi metinler olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı tartışmasının yanında üzerinde durulması gereken bir diğer konu da bu metinlerin incelenmesi ve başka dillere çevrilmesi sırasında gösterilmesi gerekli olan hassasiyettir. Esmé Scott-Stevenson’un kitabı, *Kıbrıs’taki Yuvamız: Harita ve Resimlerle ‘Kutsal, Mesut ve Güzel Kıbrıs’* adıyla ilk baskısından 130 yıl sonra, kitabın 1880 yılına ait ikinci basımından Türkçeye çevrilmiştir.⁶ Çeviri içerisinde başlıkta yer almasına rağmen kitabın orijinalinde bulunan illüstrasyonlar ve 1878 tarihli Andrew Scott-Stevenson’un Kıbrıs haritası mevcut değildir. Bunlar yerine kitabın Türkçe çevirisinde Cafer Ertuğrul Arşivi’nden alınan 2 adet illüstrasyon ve 3 adet resme yer verilmiştir⁷. Ayrıca kitabın sonuç olarak adlandırılan XXVI. bölümünün son beş paragrafının çevirisi ile kitabın orijinalinde bulunan ‘Ek’ (Appendix) bölümü Türkçe çeviride bulunmamaktadır.

Türkçe çeviride yer almayan son beş paragraf içerisinde Esmé Scott-Stevenson önceki sayfalarda anlatmaya başladığı ‘Girit’in vahşi adamı’ diye adlandırdığı Touli’nin hikâyesinden bahsetmeye devam eder ve onun tutsaklıktan özgürlüğe kaçışını anlatır. Bu konuyu anlatmayı bitirdikten sonra kitabın son paragrafında şunları söyler:

Sonuç olarak sadece şunu söyleyebilirim Kıbrıs’ta yaşamaya başlayalı neredeyse bir yıl oldu; daha önce sağlığım hiç bu kadar iyi olmadı veya bu kadar mutlu olmadım. İnsanların arasında yaşadım ve onları sevmeyi öğrendim; güzel olduğumu düşündüğüm ovalarda, dağlarda seyahat ettim. Paylaşmaya istekli olduğum sağlık, mutluluk ve bilgi biriktirdim; ve tüm bu aylar boyunca, yine “kutsal, mesut ve güzel Kıbrıs” olarak adlandırılacağımı umduğum adaya hakkını verme konusunda eğer bir noktada hata yaptıysam veya herhangi bir şekilde gerçekten saptıysam, bir gün bu kitabın tetkik edilmesiyle, başkalarını kendi çalışmalarını yapmaları için teşvik edebileceğimi düşündüm (1880: 316-317).

Gökkubbe Yayınları; G. Üçel-Aybet. (2003). *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları: 1530-1699*. İstanbul: İletişim.

⁶ Cafer Ertuğrul ile Şeref Turan’ın Türkçeleştirdiği kitap, Ulvi Keser tarafından yayına hazırlanmış ve 2009 yılında Kıbrıs Türk Kültür Derneği yayını olarak basılmıştır. Çalışma içerisinde kitaptan yapılan alıntılar için Türkçe çevirinin sayfa numaraları kullanılacaktır. Bunun dışında çalışma içerisinde yer alan tüm çeviriler yazara aittir.

⁷ Cafer Ertuğrul tarafından Balalan ile Mehmetçik yolu üzerinde çekilmiş iki adet volkanik kayalar resmi ile “New Foundland köpeği” resmi; “Kıbrıs’ta 1885 yılında Osmanlı üniformalı zaptiye” ve “General Louis Palma di Cesnola” başlıklı illüstrasyonlar.

Esmé Scott- Stevenson kitabının ‘Ek’ bölümüne “Kıbrıs’ın Flora ve Faunası” (bitki örtüsü ve hayvanları) ismini verir ve “benim kişisel gözlemlerimle sınırlı olanlar” dipnotunu verir (1880: 319). Kitabın ekler bölümü özellikle dönem araştırmacıları için çok önemli bilgiler içermekte Kıbrıs’ın hakkında belirli konularda detaylı bilgiler vermektedir. Ek bölümünün içindekiler kısmında yer alan başlıklar sırasıyla şöyledir: Çiçekler, Otlar, Ağaçlar, Fundalıklar, Şifalı Bitkiler, Tıbbi bitkiler, Bitkiler, Sebzeler, Meyveler, Av Hayvanları, Kuşlar, Balıklar, Temel İmalatlar ve Sanayi, Süs Taşları, İthalat İhracat ve Gelir Getiren Kaynaklar, İncil’de Kıbrıs’a Yapılan Atıflar, Sanat ve Edebiyatta Tanınmış Kıbrıslılar, Kıbrıs’ta Kullanılan Paraların Tablosu, Kıbrıs tarihinde önemli olayları gösteren kronoloji.

Kıbrıs’taki Yuvamız’ın Türkçe baskısının “Sunuş” bölümünde o dönemki Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Başkanı Ahmet Göksan, Bayan Scott-Stevenson’un kitabı hakkında şunları söyler:

Anadolu’nun uzantısı olan adanın üç yüz yılı aşkın sürede Türklerin yönetiminde kalması, günümüzde bile yok sayılmak istenmektedir. Jeolojik yapıyı yukarı doğru çekmek olanağı olsa idi, Anadolu’nun güney sahillerine arada hiç boşluk kalmadan birleşeceği görülecektir. Buna karşın Kıbrıs’ı bir Yunan adası olarak görmek isteğinde olan Ortodoks Rumların, son elli yıldır yaptıkları kıyımlar belleklerdeki yerini ve tazeliğini korumaktadır. Bu gerçek, kitabın yazarı tarafından 1879 tarihinde bile görülmüştür. Bu kitabı, Rumların Türkleri yok sayan savlarına verilen yanıt olarak kabul ediyoruz (ix).

Kıbrıs’taki sosyal yapı ve Türklerle Rumlar arasındaki ilişkileri açıktan taraf olmayan birilerinin kaleminden okumak doğru yargıya varabilmek açısından son derece önemlidir (x).

Ahmet Göksan, Bayan Scott-Stevenson’u açıktan taraf olmayan biri olarak görürken kitabın Türkçe çevirisinin editörü Ulvi Keser ise eseri “Kıbrıs tarihine ışık tutacak” ve “adaya dışarıdan gelen bir ‘yabancı’ tarafından kaleme alınan...objektif olduğu su götürmez” bir çalışma olarak görmüştür (vii). Ama gerçekte Esmé Scott-Stevenson kimdir? Eseri gerçekten de tarafsız ve objektif midir? Amacı nedir? Nelerden bahsetmekte, okurlarına Kıbrıs ve halkıyla ilgili hangi bilinmezlikleri anlatmayı vadetmektedir? Tercümanları kimlerdir ve edindiği bilgileri ona kim aktarmaktadır?

Bayan Scott-Stevenson’un Kıbrıs’a geldiği 1878 tarihi adada İngiliz yönetiminin başladığı yıldır. Bunun öncesinde adada 1570 yılından beri süren 308 yıllık bir Türk egemenliği vardır. Kıbrıs, tarihi boyunca stratejik önemi yüzünden sürekli yabancı devletlerin ilgisini çekse de İngiltere’nin Kıbrıs’a olan ilgisi Süveyş Kanalı’nın açıldığı 1869 yılından sonra artmıştır. Bundan sonra İngiltere “çıkarlarını ve sömürge imparatorluğunun yollarını güven altına almak için, Akdeniz’de ‘geçici üsler’ formülüne ağırlık vermeye başlamıştır” (Uçarol, 2001: 128). Osmanlı Devleti’nin 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı (93 Harbi) sonrasında yenilmesiyle 3

Mart 1878 tarihinde imzalamak zorunda kaldığı Ayastefanos Antlaşması ve içine düştüğü kötü şartlar, İngiltere'nin Kıbrıs planını yürürlüğe koymasını sağlamıştır. Kıbrıs “birdenbire uluslararası ilişkilerde çok yönlü olay ve gelişmelerin merkez noktası olmuş, bu durumuyla da Osmanlı dış siyasetinin önemli sorunları arasına katılmıştır” (Uçarol, 2001: 121).

1877-1878 Osmanlı Rus savaşı sonucu dünya güçler dengesinde büyük değişim ve gelişmeler olmuş, Kıbrıs da bunlardan etkilenmiştir. Savaşın sonunda Osmanlı Devleti yenilmiş ve Rusya, Balkan devletlerini de yanına alarak İstanbul'u tehdit etmeye başlamıştır. Başta bu duruma ilgisiz kalan İngiltere, Boğazların tehdit edilmesiyle konuya dâhil olmuştur (Uçarol, 2001: 123-124). Rusya'nın antlaşma sonucunda bölgede tamamen hâkim bir konuma gelmesi ile Batılı devletler telaşlanmışlardır. Rusların, Bulgaristan yolu ile sıcak denizlere incek olması, İngiltere'nin ve Avusturya-Macaristan'ın işine gelmemiştir.

93 Harbi sonrasında Rusya, Balkan devletlerini de yanına alarak İstanbul'u ve Boğazları tehdit etmeye başladığında, İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury, 1856 Paris Antlaşması'nda kararlaştırılan ortak hareket taahhüdünün bozulduğunu ve Ayastefanos Antlaşması'nın tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini söyler. Çünkü 1856 Paris Antlaşması'na göre Osmanlı'nın toprak bütünlüğü Avrupa devletlerinin garantisi altına verilmiştir ve şimdi Rusya Devleti Ayastefanos Antlaşması ile Osmanlı Devleti'ni büyük bir tehlike altında bırakmıştır.

Bu durumdan rahatsız olan İngiltere'nin tepkisini yanlış değerlendiren Osmanlı Devleti, mülkiyeti kendisinde kalması koşuluyla Kıbrıs'ın idaresini geçici olarak İngiltere'ye bırakarak Ayastefanos'un ağır şartlarını hafifletmek için Berlin'de yeni bir antlaşma zemini elde etme yoluna gitmiştir. Bu sayede Berlin'de İngiltere'nin Osmanlı'nın yanında yer alması amaçlanmıştır. Aslında Ayastefanos Antlaşmasının değiştirilmesi ve konunun devletlerarası bir sorun olarak Berlin'de tartışılmasını en çok isteyen ve bunun için çalışan İngiltere'dir (Uçarol, 2001: 133).

Sonuçta Berlin Antlaşması öncesinde, *Kıbrıs Sözleşmesi* olarak bilinen Antlaşma ile Osmanlı Devleti 4 Haziran 1878'de Kıbrıs adasının fiili yönetimini İngiltere'ye devretmiş ve bunu 1 Temmuz 1878'deki *Ek Antlaşma* takip etmiştir. Bu antlaşmalar sayesinde İngiltere'nin istediği şartlar oluşmuş ve Kıbrıs yönetimi eline geçmiştir. Yani İngiltere Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumak görüntüsü ile ondan toprak koparmaya çalışmış ve diğer devletlere yol göstericilik yapmıştır. “Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı İngiltere'ye Devri” başlıklı makalesinde Rıfat Uçarol bu durumu şöyle özetler:

Şimdi garantör devletlerden birinin, yani İngiltere'nin, Rusya'nın savaş yolu ile açtığı kapıdan diplomasiyle girerek Osmanlı Devleti'nden toprak koparmaya çalışması, diğerlerinin de aynı yolu izleyerek pay elde etmelerine neden olacaktı. Görülüyor ki, İngiltere, Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı korumak için ona yardım etmeyi önerirken ileri sürdüğü koşullarla, adeta

Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşmak için bütün Avrupa Devletlerini harekete davet ediyordu (133).

Ancak burada bilinmesi gereken bir başka konu İngiltere'nin Osmanlı'yı Rusya korkusu ile etkisi altına alırken “diğer taraftan Rusya ile de çıkar bölüşmesi yapmak üzere gizli görüşmelerde bulunması” ve “Doğu Sorunu ile ilgili olarak gizli bir anlaşma” yapmasıdır (Uçarol, 2001: 137). Zaten bu tarihten sonra daha önceleri Osmanlı Devleti'ni parçalamak istemeyen İngiltere politika değişikliğine gidecektir.

İngiltere'nin bu şekilde Kıbrıs'ın yönetimini devralmasıyla İngiltere kraliçesi tarafından adaya atanan yüksek komiser Sir Garnet Wolseley 22 Temmuz 1878'de adaya çıkmıştır. Wolseley, yönetimi Türklerden devraldıktan sonra Türk valinin görevlerini yüklenmiş ve “ilk iş olarak 6 kazaya birer İngiliz komiseri (kaymakam)” atamıştır (Gazioğlu, 1996: 35). Tayin edilen bu kaza komiserlerinden birisi de Esmé Scott-Stevenson'un eşi Andrew Scott-Stevenson'dur ve adada 42. Kraliyet İskoç Alayı (The Balck Watch) Girne Sivil Komiseri olarak görev yapacaktır.⁸

İngiliz yönetimi kurulduktan sonra adada Rumlar sorun yaratacak, İngilizler onları kontrol etmekte sıkıntı yaşayacak ve bu durumdan da en çok Türkler etkilenecektir. İngiltere'nin Osmanlı'ya ödemesi gereken Kıbrıs vergisinin ada halkından toplanması ve başka amaçlarla kullanılması üzerine adada huzursuzluk çıkacak ve İngiliz yönetimi bunun üzerine baskılarını arttıracaktır. İlerleyen yıllarda Osmanlı Devleti'nin daha da zayıflaması sonucunda İngiltere sömürgelerinde uyguladığı “böl ve yönet” politikasını burada da yürürlüğe koyacak, Rumlarla yalnız başına uğraşmak yerine Kıbrıs halkını Türk ve Rum olarak ayırıp karşı karşıya getirecektir. Böylelikle Türkler ve Rumlar arasındaki ilişkiler onarılamaz bir hâle gelecek ve iki grup arasındaki güvensizlik ve düşmanlık ortamı artacaktır (Gazioğlu, 1997:1-30).

ESMÉ SCOTT-STEVENSON

Böyle bir ortamda İngiltere'den Kıbrıs'a giden Esmé Scott-Stevenson'un tam adı Mary Esmé Gwendoline Grogan Stevenson'dur. İngiliz kadın seyyahlardan biridir ve *Kıbrıs'taki Yuvamız* adlı eseri basıldıktan sonra tanınmıştır. Bu eserinden sonra yine 'Bayan Scott-Stevenson' adıyla *Our Ride Through Asia Minor* (1881) ve *On Summer Seas* (1883) isimli kitaplarını yayımlayacak ve tüm kitaplarını büyük bir sevgiyle bağlı olduğu eşine ithaf edecektir.

Esmé Scott-Stevenson'un *Kıbrıs'taki Yuvamız* adlı eserinden kırk iki sene önce, 1837'de, yine bir İngiliz kadın seyyah olan Julia Pardoe (1806-1862) Osmanlı hakkındaki görüşlerini *Şehirlerin Ecesi İstanbul*⁹ ismi ile Türkçeye çevrilen üç ciltlik

⁸ Esmé Scott-Stevenson kocasından iki ay sonra onun izniyle Eylül ayının sonunda adaya gelecektir.

⁹ Eserin orijinal adı *The City of Sultan and Domestic Manners of Turks*.

eserinde toplamıştır. Bayan Pardoe, İngiliz Kraliyet ordusunda binbaşı olarak görev yapan babası ile geldiği İstanbul ve Bursa hakkında yazmıştır. Bu kitap da aynı şekilde Avrupa’da çok ilgi çekmiştir.

Julia Pardoe’nun Osmanlı’ya geldiği dönemde Bayan Scott-Stevenson’un döneminin aksine İngilizler ile Osmanlı’nın arası kötü, Osmanlılar ile Rusların ilişkileri ise iyidir: “Osmanlı idaresi 1833’te imzalanmış olan Hünkâr İskelesi Antlaşması’ndan dolayı Rusya’nın etkisindedir”. Bu antlaşma ile Boğazlar Rus savaş gemilerine açılmış, Ruslar sıcak denizlere inebilmişlerdir. Bu durumdan son derece rahatsız olan İngilizler, Türkleri İngiltere’ye bağlamanın yollarını aramaya başlamışlar, Türkleri Rusların etkisinden kurtarmayı amaçlamışlardır. Julia Pardoe tam böyle bir dönemde İstanbul’a gelmiş ve endişelerini kitabına yansıtmıştır. Ancak daha sonraki yıllarda İngiltere, isteklerine yavaş yavaş sahip olmaya başlamıştır. 1838’de Osmanlı toprakları İngiliz mallarına açılmış, 1841’de ise Londra Antlaşması ile boğazlardan savaş gemilerinin geçişi yasaklanmış, tüm ticaret gemilerine geçiş özgürlüğü sağlanmıştır. (Yerasimos, 2004: 8).

Esmé Scott-Stevenson’un yazdığı dönemde Osmanlı, Ruslardan korunmak için İngiltere ile işbirliği yapmaktadır. Julia Pardoe, İngilizler ile Osmanlı’nın ilişkilerini düzeltme kaygısı yaşarken ve bunun için elinden geleni yaparken, ondan 40 küsur yıl sonra İngiliz yazarlar Rus tehlikesinden bahsedecek ve Osmanlı’ya karşı yakınlığın artırılması gerektiğini vurgulayacaktır.

Ada’nın idaresini ellerine aldıktan sonra İngilizler, "yabancı yatırımları cezbetmek" için "yeni kolonilerinin tüm kaynak ve özelliklerini" vurgulayacak, bu amaçla, "posterler basıp, [Ada’daki] kaynakların, anıtların ve tabiatın reklamını yaparak...seyahatnamelerin yazılmasını” cesaretlendireceklerdir (Benson ve Connelly, 2005: 1580-1581). Esmé Scott-Stevenson’un *Kıbrıs’taki Yuvamız* kitabı da bu kapsamda değerlendirilmelidir.

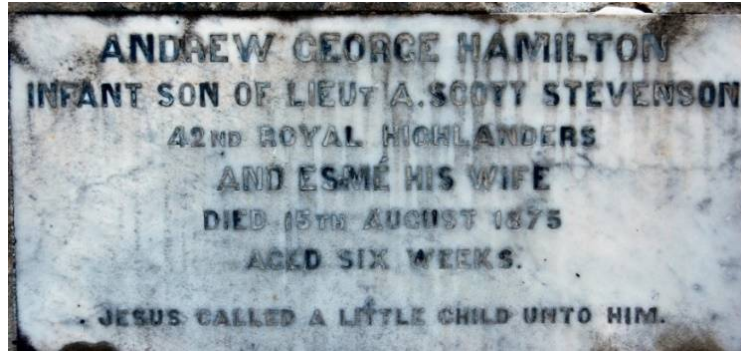
Bayan Scott-Stevenson kitabı yazma amacını “tarif ettiği yer ve manzaraların gelecek gezicilerin ilgisini çekmesi” olarak açıklar (5). Adeta bütün İngilizlere bu sevimli ve iklimi mükemmel olan adaya gelip yerleşmelerini sağlamak için çağrıda bulunur ve bunun için çabalar:

Elimden geldiği kadar, Kıbrıs hakkında yazdığım bu kitabın, dostlarımıza değerli bilgi vereceğini umarım ve bolluk içinde, dünyanın her türlü meyveleriyle donanmış bu adayı benimsemelerini rica etmenizi dilerim. Kırsı İngiltere’de geçirmeye tahammül edemeyen...güneşli memleketleri aramaya çıkanlara Girne hakkında bilgi vermenizi arzu ederim...[Kıbrıs] Avrupa’nın en sıhhatli memleketidir. Halen doğal güzelliklerinin bozulmamış haliyle, Akdeniz’in en sevilen tatil adası olmayı bekliyor (5-6).

Esmé Scott-Stevenson 28 Eylül 1878 akşamı Kıbrıs’a ulaşmak isteğiyle Anadolu vapurlarının biriyle İskenderiye’den ayrılmış ve 30 Eylül 1878 sabahı Kıbrıs’ın Larnaka limanına varmıştır. O dönemde bu gezisi bir kadın için çilginca bir teşebbüs olarak adlandırılmış, Kıbrıs doğru dürüst idare şekline girinceye kadar

ailesi ve arkadaşları bu seyahati yapmasını istememişlerdir. Ancak o yine de küçük kızını İngiltere’de bırakıp yanında hiçbir hizmetçisi olmadan köpeği ile beraber Kıbrıs’a yola çıkmıştır. Kıbrıs’a gelmeden üç yıl önce 1875 yılında karı kocanın altı haftalık oğullarının vefat ettiği bilgisi mevcuttur.

Resim 2: Bay ve Bayan Scott-Stevenson’un altı haftalık iken 15 Ağustos 1875 tarihinde vefat eden oğulları Andrew George Hamilton’un mezar taşı.¹⁰

Esmé Scott-Stevenson Kıbrıs’a gitmek üzere İngiltere’den ayrıldığında yanında yalnız General Louis Palma Di Cesnola’nın Kıbrıs kitabı¹¹ vardır. Bir Kıbrıs haritasına dahi sahip değildir. “Latrie tarafından düzenlenen ve İngiliz memurlarına verilen harita” da onun için “tamamıyla yetersiz” dir (4). Ada ile ilgili görüşlerinin, sorup edindiği bilgiler ve tecrübelerinden kaynaklandığını bildirir. Eşinin resmi vazifede olması sebebiyle politik mevzulara değinmekten kaçınsa da belirli konularda şahsi düşüncelerini açıklamaktan çekinmez. Aynı şekilde bilgisi olmadığı konular hakkında görüş bildirmek istemediğini ifade etse de adanın İngiliz yönetimine geçtiği dönemde neredeyse en baştan beri Kıbrıs’ta bulunduğu ve kocasından hiç ayrılmadığından, kocasının görev yaptığı İngiliz askeri birliklerine ve askerlerin sorunlarına ilişkin bilgilere eserde rastlanılmaktadır. Andrew’in “açık sözlü” eşi Esmé “askerlere sunulan kötü koşulları” (Morgan, 2010: 4) kitabında şöyle eleştirir:

Kırk İkinci Alay’ın hiçbir subayı bu hastalığa [sıtma] yakalanmadı. Buna rağmen askerlerin hastalığı hakikaten olağanüstü bir durumdu... Bu askerler mevsimin en sıcak olduğu haziranın sonunda Kıbrıs’a varmışlardı. Adaya vardıkları gün Komiserlik hiçbir hazırlık yapmadı ve askerlere yemek ancak saatler sonra verildi. Subaylar gidip kendi yemeklerini satın alıp karınlarını doyurdular. Gece yemeğinde askere yalnız yumurta ve şampanya verildi. Su bile verilmedi. Kırk İkinci Alay adanın en sıcak bölgesi olan Paşa Çiftliği’nde kamp kurmuştu. Etrafında millerce, ayak büyüklüğünde

¹⁰ <http://maltaramc.com/imggraves/1875hamiltonag.jpg>

¹¹ General Louis Palma Di Cesnola. (1877). *Cyprus: Its Ancient Cities, Tombs and Temples*. London: John Murray.

ne tek bir ağaç ve ne de bir çalı vardı. Yanan güneşin sıcağı ince Bell markası çadırlardan geçip, kendilerini sıcaktan korumağa uğraşan askerlerle adeta alay ediyordu. Askerlerin çadırı olmasaydı çok daha iyi olacaktı. Bu berbat çadırlar İngiltere’de ancak tiyatrolarda yalancı kavgalar veya Wimbledon’da gönüllüler için uygundu. Çadırlar güneşin ışıklarını durduramadığı gibi havanın içeri girmesini de engelliyordu. Böylece içindeki adamlar bütün gün güçlkle nefes alabiliyordu. Gündüzler çok sıcak olmasına rağmen geceler gayet soğuk ve titretici idi. Buna rağmen üç aydan beri askerler geceleri yer üstünde yatmağa mecbur edilmiş ve üstlerini örtmek için de yalnız bir battaniye verilmişti. Adaya vardıkları ilk saatlerde bünyeleri şok geçirdi ve sıtmaya karşı dayanıksız oldular. Benim fikrime göre sonuç güneş çarpması idi (36-37).

Yönetimi yeni devralınan Kıbrıs adasının durumu İngilizler için önemliydi. Başlangıçta adadaki yönetimi ele aldıklarında İngilizler, adayı “egzotik ve doğu medeniyetine ait olan” bir yer olarak sunmuşlardı. 20. yüzyılın başında ise bu durum değişti ve İngilizler adayı “Avrupalı imajına sahip” turistik bir yer olarak takdim etmeye başladılar (Severis, 2000: 194). Ancak adanın İngiliz yönetimine geçtiği ilk yılda İngilizler için Kıbrıs beklediklerinin dışında bir görüntü çizmişti. Adada görevlendirilen yüksek komiser Sir Garnet Wolseley günlüğünde “Kıbrıs’ın kaplı olduğunu düşündüğümüz ormanlar nerede?” diye yazmış ve “Bu ülkeyi eski zamanlarda mükemmel yapan her şey gibi ormanlar da Türklerin kötü etkisi ile yok oldu” demiştir (Cavendish, 1991: 22’den aktaran Morgan, 2010: 4-5). Esmé Scott-Stevenson da kitabında Sir Garnet Wolseley’in bile en başta Kıbrıs hakkında söyleyecek iyi ve güzel sözler bulamadığını aktarır. Onun etrafında bulunan tüm seçkin ve meşhur şahısların da Kıbrıs’ta olmaktan üzgün olduklarını ve ümitlerinin kırılmış olduğunu söyler (26) ancak hemen sonra “buna rağmen Sir Garnet ümitlerini kesmiş değildi ve sanki Londra’da yaz mevsiminin ortasındaymış gibi neşeli ve mütebbessim bir tavır takınmıştı” diye ekler (26).

Aslında Esmé Scott-Stevenson, Sir Garnet Wolseley’in “en hoşlanmadığı” insandır (Morgan, 2010: 16). Wolseley, günlüğünde Esmé Scott-Stevenson için “kulak tırmalayıcı ve hoş olmayan bir sese sahip çok aptal bir yaratık” ifadesini kullanmıştır. Onun bir yıl önce Malta’da gerçekleşen bir skandala karışmasını ima ederek, şimdi “Kıbrıs’ta bütün Alay ile flört edebileceğini ve ona hayranlık duyacaklarını dolayısıyla Kıbrıs’ta karşılaşacağı zorlukların bununla telafi edilebileceğini sandığını” söyler (Cavendish, 1992: 95’den aktaran Morgan, 2010: 15).

Tabitha Morgan, *Sweet and Bitter Cyprus* isimli kitabında bu durumu “Malta’daki gizemli skandal Esmé Scott-Stevenson’un o dönemde ki ününe o kadar çok zarar vermiştir ki Kıbrıs’a vardığında toplumdan dışlanmış ve Alaydaki bazı subaylar onunla görüşmeyi reddetmiştir” diye açıklar. Wolseley’in onun dışlanışını “haince bir zevkle” kayıt altına aldığını ve onun hakkında günlüğüne şunları yazdığını belirtir:

Albay, kocaya eğer karısı gelirse diye onun çağrılmadığını söyledi... Alayın içerisinde hepsi onu bir yüz karası olarak gördüklerinden ona söyleyecekleri bir şey yoktu (Cavendish, 1992: 116'dan aktaran Morgan, 2010: 15).

Morgan, adaya sonradan gelen alayların Esmé hakkında 42. Alayla aynı endişeleri yaşamadıklarını ve “Scott-Stevensonlar ile öğle yemeği yiyip çay içtiklerini” (2010: 15) belirtir.

Esmé Scott-Stevenson eserinde kocasının görevli olduğu 42. Alay ile olan ilişkisini Alayın adadan ayrılışı konusu üzerinden anlatır. Bayan Scott-Stevenson'un adaya gelmesinden iki ay sonra, 42. Alay Kıbrıs'tan ayrılmadan birkaç gün önce, kocasına karargâhtan bir mesaj gönderilmiş ve Sir Garnet Wolseley, eğer Kıbrıs'tan ayrılmak istemiyorsa eşine iş vereceğini söylemiştir. Karı koca her ikisinin de isteği adada kalmak yönünde olduğundan teklifi kabul edip adada kalmışlardır. Alayın Kıbrıs'tan ayrılmasıyla adada kalan tek İngilizler Bayan Scott-Stevenson, kocası ve Girne Komiseri Holbeck'tir. 42. Alay adadan ayrılırken Esmé, üzüldüklerini ancak ertesi gün uyandığında kendisini adanın tek hâkimi gibi hissettiğini aktarır. Bu ifadesi de onun yaşamış olduğu rahatlamayı göstermektedir.

Kıbrıs'ta kaldığım için çok mesuttum. Fakat kocam arkadaşlarından ayrıldığı için etkilenmişti. Kardeşimi ve kocamın kardeş subaylarını taşıyan son geminin ayrılışını seyrederken gözleri yaşlarla dolmuştu ve ben de birkaç saniye Girne'de yalnız kalmaktan kalbimde ani bir acı duymuştum. Fakat ertesi sabah uyandığım zaman kendimi acayip bir şekilde serbest hissettim. Hayatımda ilk defa...bütün gördüklerimin kraliçesi idim. Hiçbirinin emrine uymaksızın kendi kendimizin ustası idik. Bu his yalnız acayip değil, aynı zamanda neşelendirici idi. Hayatımda hiçbir zaman daha iyi bir an hissetmemiştim...İstediğimiz her şeyi yapabileceğimizi, söyleyebileceğimizi, her yere gidebileceğimizi hissettim. Elde ettiğim yeni özgürlüğümün yararlanıp köpeklerim ve hizmetçim Don Pasquelle eşliğinde boş kampa gezdim. Daha evvel her şey gibi bu kampa girmek bana yasaktı (62-63).

Esmé Scott-Stevenson eserinde “Burada da itiraf etmek istiyorum ki askeri kasabalarda yaşam her ikimiz için de büyüleyici değildi. Böyle ufak bir sosyeteye gölge düşüren birçok dedikodu ve kötü konuşmalardan kaçınmak mümkün değildi. Burada çok kıskançlık, kin ve kötülük vardır” (51) dediğinde belki de yaşadığı sıkıntıları ima etmektedir.

Esmé Scott-Stevenson, Sir Garnet Wolseley'den sonra onun yerine atanan General Biddulph'un idaresi altında Kıbrıs'ın “tatminkâr bir şekilde daha sıhhatli, mesut” olduğunu ve “zenginliğe” kavuştuğunu vurgular ve şunları söyler:

Herkes hoşnut ve memnun görünmektedir. Türk, Rum ve İngiliz memurları hakkında haksızlık ve zorunluluk gibi hiçbir şikâyet işitilmemiştir. General Biddulph şahsen temasta bulunduğu şahsiyetlerin sevgi ve hürmetini

kazanmış ve bunlarla beraber arif, nazik ve düşünceli hükümeti herkesin takdirini kazanmıştır (6).

Esmé Scott-Stevenson'un Wolseley'den sonra her şeyin daha iyi olduğunu söylemesi de bu sebepten ötürü anlamlıdır. Ancak durum aslında tam da böyle değildir. Bayan Scott-Stevenson'un anlattığı gibi İngiliz yönetimi herkesin takdirini kazanmamış, Kıbrıs halkı çeşitli sebeplerle bu yönetime tepkilerini göstermiştir. "İngilizlerin adayı kiralamaları karşılığında Osmanlı İmparatorluğu'na ödemesi gereken vergiyi ada halkından tahsil etmesi ve Kıbrıs vergisi diye kullanılan paranın başka amaçlarla kullanılması" ve Osmanlı'ya ödenmeyerek büyük bir bölümünün İngiltere bankalarında tutulması adadaki huzursuzlukları tetiklemiştir (Solsten, 1993: 20). Bayan Scott-Stevenson'un kocası da onun anlattığı gibi kusursuz biri olarak başka kaynaklarda anlatılmamıştır. Örneğin, Haşmet Muzaffer Gürkan *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta* isimli kitabının "Mrs Scott-Stevenson'un Kaleminden Girne" bölümünün dipnotunda Esmé Scott-Stevenson'un kocası Andrew hakkında şu bilgileri verir:

Girne'nin ikinci Kaza Komiseri olan Yüzbaşı Andrew Scott-Stevenson (1880-1883) yetenekli ve çalışkan bir idareci olmasına rağmen çok sert ve en küçük hatayı bağışlamaz bir kişiymiş. Diğer Kaza Komiserleri gibi o da, eski kaymakamlar öyle yaparmış diye, elinden kırbacını hiç düşürmez ve bazen de onu kullanırmış. Nitekim bir defasında, Belediye Meclisi'nin geçirdiği bir kanun hemen uygulanmadığı gerekçesiyle Belediye Başkanı Hacı Hasan Faki Efendi'nin arkasına düşüp onu kırbaçladığı gibi, Mirtu panayırında rahatsızlık çıkararak bir Rum'u da herkesin içinde kırbacıyla dövmüştü. Asabi komiser kırbacını en son, verdiği bir emri dinlemedi diye Gireneli Hacı Konstanti Hacı Andrea adlı bir Rum'u dövmede kullanınca, dövülen Rum ondan davacı olmuş ve olay mahkemeye yansımıştı. Mahkemenin onu suçlu bularak para cezasına çarptırması üzerine Yüzbaşı Scott-Stevenson görevinden alınmıştı (1883). Böylece Scott-Stevenson[lar] çok sevdikleri Girne'den tatsız bir olay nedeniyle ayrılmak zorunda kalmışlardı (25).

Esmé Scott-Stevenson ada halkı hakkında bilgileri çevresindeki insanlardan ve tercümanlardan edinir. Ressam Tristram Ellis¹² onun bilgi edindiği kişilerden biridir. Kıbrıs Rumlarının İngilizlere karşı düşmanlıkları hakkında bilgi verirken Bayan Scott-Stevenson Ellis'in tanık olduğu bir olay üzerinden şunları anlatır:

Ressam Sayın Ellis'in bana anlattıklarını çok iyi hatırlıyorum. Şöyle ki Kıbrıs'ın uzakça bir köşesinde resim yapmaya gitmişti ve bu arada bir akşam, tercümanı ile bir Rum öğretmenin tartışmasını işitmişti. Tartışmanın nedenini sorduğumda tercüman, öğretmenin neler söylediklerini aynen şu şekilde ilettiler: 'İngiliz'ler köpektir ve Rusların

¹² Tristram Ellis. (1879). *Twelve Etchings of the Principal Views & Places of Interest in Cyprus*. London: Gammon & Vaughan.

kölesidir ve pek yakında Kıbrıs'ı ve kiliseyi özgürlüğe kavuşturacaklardır.' Bunun üzerine Sayın Ellis, öğretmenin söylediklerinin utanç-verici olduğunu işaret ederek, öğretmenlik görevinde olan bir kimsenin bu şekilde konuşmasının yerinde olmadığını ve görüşlerinin ne kadar aksi olduğunu en sarıh bir şekilde ifade etmişti. Ertesi gün öğretmen, mütevazı bir tavırla, söylediklerinin fena bir netice verebileceği korkusuyla Sayın Ellis'ten özür dilemişti. Fakat her ne kadar söylediklerini geri almaya teşebbüs ettiyse de, ağzından çıkan sözler, muhakkak ki, derin his ve düşüncelerinin ifadesiydi (251).

Kıbrıs Rumlarının İngilizlere karşı takındıkları düşmanca tavırlar hakkında Bayan Scott-Stevenson Rus ajanlarının rolünden kitabında şöyle bahseder:

Yazılarıma son vermeden önce Kıbrıs Rumlarının İngilizlere karşı düşmanlıkları hakkında biraz söz etmek isteğindeyim. Bu hislerimin, bir dereceye kadar, papaz ve keşişlerden kaynaklandığı izlenebilir. Bu kilise mensupları, Rusya'nın kesinlikle kilisenin başında olduğu düşüncesiyle eğitilmişlerdir. Rus ajanları ve casusları bunların arasına mütemediyen gelip gidiyorlardı. Bazılarını korkutuyorlar ve bazılarını da iltifat ediyor, yağ çekiyorlardı. Çift başlı Kartal, Çar tarafından her kilise ve manastıra hediye edilmiş ve ön kapılarına yerleştirilmişti. Daimi surette her iki tarafın din adamları birbirleriyle muhaberede bulunuyorlardı. Aramızda geçen kızgın bir münakaşa esnasında papazlar, birkaç defa hakiki hislerini aşikâre vurmuşlardı ve akılsızca, İngiliz ve Rus hükümetleri arasındaki tartışmalarda, hangi tarafa karşı sempatileri olduğunu göstermişlerdi. Görülüyor ki, bu gizli Rus ajanları yavaşça ve kesinlikle Kıbrıs'a temel atıyor ve ahaliye büyük etkide bulunuyorlar. Ruh ve düşüncelerini kiskançlık ve hoşnutsuzluk zehrine bulaştırıyorlar. Bunlardan gayri Rumları hayali şikâyetlere teşvik ediyorlar ve bizlerin, Osmanlıları Hıristiyanlardan daha fazla tercih ettiğimize dair telkinlerde bulunuyorlar (250-251).

KIBRIS'TAKİ YUVAMIZ

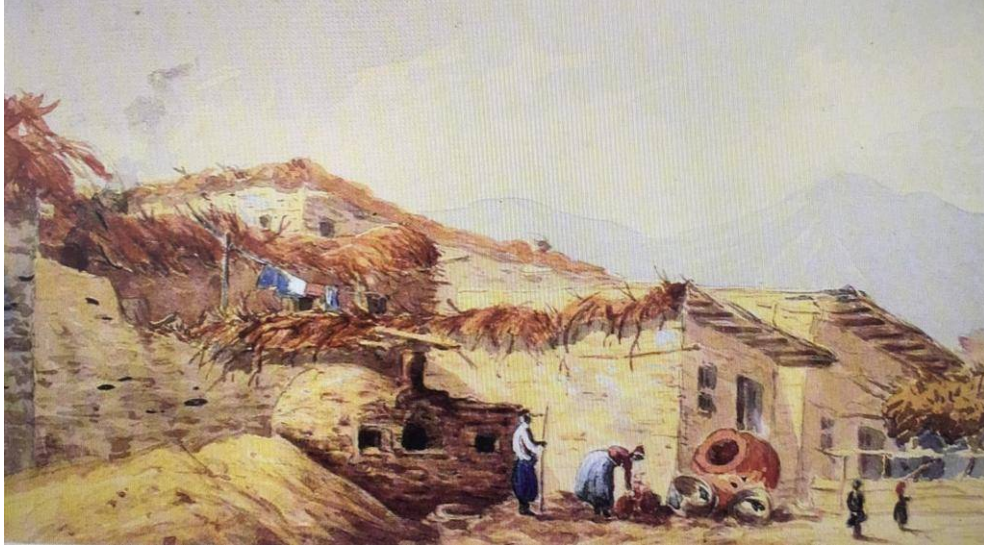
Esmé Scott-Stevenson içten gelen samimi hisleriyle yazdığını söylediği *Kıbrıs'taki Yuvamız* adlı eserinin boşuna yazılmamış olmasını ümit eder. Kitabını okuyacak olanlara Kıbrıs'ta yaptıklarını ve gördüklerini “bütün doğruluklarıyla açık ve sarıh bir şekilde” anlatmaya çalıştığını, bu yüzden ilmi ve akademik bir yazı yazmaya teşebbüs etmediğini söyler. Yazdıklarının doğruluğunu “ayak izlerini takip edecek olanların” teyit edeceğinden emindir (4). Cesaret kırıcı şartlara göz yummamaya niyetli, kararlı bir kadın olan Bayan Scott-Stevenson'u ada ile ilgili olarak heyecanlandıran en önemli unsur Kıbrıs'ın daha önce “tam olarak keşfedilmemesi” ve kendisinin bu keşfi yapacak ve adada görülecek olan “ilk İngiliz hanımı” (17) olmasıdır. Kendisinden önce gelen hiçbir İngiliz'in Kıbrıs'ın nahiyelerini o zamana kadar ziyaret etmemesi, gezginlerin kendisi gibi detaylı seyahatler yapmamaları, onun için bir “Peri Dünyası'nı anımsatan” (1) bu adayı daha

anlamalı hale getirmektedir. Yirmi altı bölümünden oluşan esrede Kıbrıs'ı ve Kıbrıslıları detaylı olarak anlatır. Adayı merak edenlere Kıbrıs'ın evlerini şöyle tanımlar:

Evler birbirlerine o kadar yakın inşa edilmişti ki katırlarımızın yoldan geçebileceğine inanmıyordum. Atlarımızın bile geçebileceği şüpheliydi. Dam kenarları duvarlardan o kadar alçaktı ki atımdan düşmemek için semerimin üzerine yatmak mecburiyetinde kalmıştım. Duvarlar çalılarla kaplanmış ve çamurla sıvanarak su geçirmez bir hale getirilmişti. Dam saçakları karşılıklı duvarlardan iki ayak kadar dışarı uzanıyor ve bazı hallerde birbirlerine değerek, güneşten sakınacak şemsiye vazifesini görüyorlardı (149).

Travelling Artists in Cyprus, 1700-1960 (Kıbrıs'ta Seyahat Eden Sanatçılar: 1700-1960) isimli kitabında Severis, Bayan Scott-Stevenson'un Kıbrıs evleri hakkındaki bu sözlerinin resme dökülmüş halini Reginald Barrows Rudyerd'in 1888 tarihli "Platris" isimli suluboya resminde bulur (2000: 165).

Resim 3: Reginald Barrows Rudyerd: *Platres*, [Kıbrıs'ta Limasol bölgesinde bir dağ köyünün adı] 1888. Suluboya. Özel Koleksiyon. (Severis, 2000: 165).

Bayan Esmé Scott-Stevenson okurlarına her seyahat yazarı gibi kendi ülkesinde gerçekleşmeyen ilginç olayları anlatmayı yeğler. Görüp duyduklarını, önyargılarını, korku ve heyecanlarını aktarırken onları şaşırtmayı ve ikna etmeyi planlamaktadır:

[Kıbrıs'ta] atmosferde bir şeyler var ki insanı ilaç almış gibi güçlendiriyor... Eğer kendi ülkemde akrabalarımın birisi sağlık sebeplerinden ötürü dış bir ülkeye gitmek mecburiyetinde kalırsa hiç

çekinmeden buraya gelmesini tavsiye edeceğim. Sağlıklı bir hava, iyi bir ev, lüks hayattan daha iyidir (34).

Ancak tüm bunları anlatırken Bayan Scott- Stevenson önce kadın olduğunu unutmaz ve okuyucusunun da unutmamasına izin vermez. N. Murray, *A Corkscrew is Most Useful: The Travellers of Empire* isimli kitabında onun “doğal ve kadınsı yazma tarzı” ile övündüğünü ve hiçbir edebi iddiasının olmadığını aktarır ve açık sözlü ifadelerini değiştirir korkusu ile yazmış olduğu kitabının taslağını kocası Andrew Scott-Stevenson’a göstermeden yayıncıya gönderdiğini belirtir (2009: 109). Bu durumla ilgili olarak eseri içerisinde Bayan Scott-Stevenson şunları söyler:

Bu hatıralarım hakkında Andrew’e o kadar az sorular sordum ki, kitap halinde gördüğünde sizin kadar sürprizlerle karşılaşacaktır. Kitabı ilk defa eline aldığı an yüzündeki şaşkınlık ve tebessümü görmeye edineceğim sevinçli memnuniyeti sabırsızlıkla bekliyorum (5).

Bayan Scott-Stevenson’un kitabında yaptığı karşılaştırmalardan Kıbrıs seyahatinin onun ilk ve son gezisi olmadığı, daha önce birçok yeri ziyaret ettiği ve daha da etmeyi planladığı anlaşılmaktadır. Örneğin, tüm kitap boyunca Kıbrıs ve Malta karşılaştırması her düzeyde yapılmaktadır:

Burada uzun zaman yaşadım ama burasını gördüğüm başka Akdeniz ülkelerinden çok daha fazla beğeniyorum. Yalnız iklimi için değil, ayırım yapmaksızın, burasının insanları, İngiliz Tacı’nın sahip olduğu en minnettar ve uslu tebaadır. Açgözlü ve her şeyi alıp bizden nefret eden ve her fırsatta bizlere zehir kusan Maltalılar ile mukayese edilemezler (61).

Esmé için Kıbrıs, Richmond Park gibi her yeri yemyeşil (2) Avrupa’nın en sıhhatli memleketidir. Burada yetişen zeytinlerin dünyada bir eşi yoktur ve kışı tek kelime ile mükemmeldir. İnsanları ise yukarıdaki alıntıda belirttiği üzere İngilizlerin yönettiği en minnettar ve uslu tebaadır ve konukseverdir.

Kıbrıs’taki Yuvamız adlı eser abartmalarla doludur. Bir yerde “Kıbrıs’ta kaldığım müddetçe, bir saat bile kendimi mutsuz hissetmemiştim” (9-10) derken birkaç sayfa sonra gittiği bir otelden “Ah! Ah, vah! Nasıl bir otel ve ne ümit kırıcı bir yer! Bir an kalbimin duracağını hissetmişim” diyerek bahseder (21). Bu abartmalar yeni karşılaşılan kültürün aktarımında duyulan heyecanın yanı sıra daha fazla ilgi çekmek maksadı ile kasıtlı olarak da yapılabilmektedir. Kitap içerisinde abartma ve duygusallığa yanlış aktarımlar da eşlik etmektedir. Bu tür yanlış bilgilere kitabın Türkçe çevirisinde çevirmenler italik yazılarla müdahale etmekte, okuyucuyu bilgilendirmektedirler.

Eserde Kıbrıs’ın ikliminin ve doğal güzelliğinin kışkırtıcılığı üzerinde durulur, Kıbrıs’ın köyleri, şehirleri, çiçekleri, doğal bitki örtüsü anlatılırken Batı’dan Doğu’ya bakan bir gözün varlığı hep mevcuttur. Her seyahatnamede olduğu gibi burada da oryantalist bakış açısını şekillendiren ve yönlendiren, dolayısıyla okurları cezbedecek oryantalist imgelere sıklıkla başvurulmuştur:

...göze çarpacak kadar farklı, beyaz türbanlı ve güzel görünümlü, 'genellikle tilki derisinden yapılmış' yeşil, sarı ve kahverengi kürkleri ve pantolonlarıyla bir ressama cazip gelecek kadar vakur ve gururlu Türkler vardı. Bence çok cazip ve alaka-çekici görünüm, çocukken zevkle okuduğum 'Arapların Bin Bir Gece Masalları ve Alâeddin'in Sihirli Lambası' nı hatırlatıyorlardı (23).

Bayan Scott-Stevenson kitabında hamamlardan, çanlardan, develerden, macunlardan, hurma ağaçlarından, minarelerden, nargilelerden, zillerden, ipeklerden, denize uzanan balkonlu kahvehanelerden bahsederek okuyucusunun kafasında var olan Doğu imgesini güçlendirmeye devam eder ve Doğu'nun Batılı zihinlerde kurgulanmasına katkıda bulunur. Tam da bu sebeple, İngiltere'de bıraktığı kızından nadiren bahsederken¹³ son sekiz yıldan beri ona arkadaşlık ve yoldaşlık eden, köpeği 'Souris' hakkında daha fazla bilgi verir ve adadaki develeri detaylı olarak anlatır:

...develerin sıra halinde geçişleri ve müzikal çanları ve bunlara tezat olarak yüklenme esnasında kükrere ve inlemeleri ilginç görünümlemlerdi. Şimdiye kadar, hayvanat bahçelerinde...gördüklerimden gayri, develere rastlamamıştım. Bu asil canavarların yüceliklerini ve yerde uzun uzun yatışlarını hayranlıkla seyretmekten kendimi alamıyordum. Kıbrıs'taki develer dikkate değer derecede sıhhatli ve uysaldırlar. Birini ısırması veya tekmelemeleri duyulmamıştır. O kadar mülayim karaktere sahiptirler ki, etrafında dolaşanlara ve yanlarından geçenlere bile aldırıyorlar. Büyük miktarda yük taşıyorlar ve iki yüz üç yüz kiloya yakın ağırlık normal yükleri olmasına rağmen, taşlık yollardaki yürüyüşleri düz yollarda olduğu gibi salim ve dirençlidir. Çakıllı dağ yollarında yassı tabanlarıyla hiç rahatsızlık hissetmeden yürüyebilmelerini bir türlü anlayamıyorum. Bildiğime göre, develer kum ve sahra yaşamına uygun hayvanlardır ve emin olmanızı istiyorum ki, keskin ve çakıllı yollardan rahatça ilerlerken, biz de korkuyla onların ayak izlerini takip ederek atlarımızı sürebiliyorduk. Kıbrıs'ta bu hayvanlar, katırlara ağır gelen yükleri taşımak için kullanılıyor... Develer her nevi ot yiyebilirler: Yabani ot, deve diken, çalı, yaprak ve 'Az kaldı taş da diyecektim.'; bazen de çok ağır iş gördükleri günlerde taze çayır, saman ve arpa hak ediyorlardı. Kanaatime göre yemleri hemen-hemen hiçe mal oluyordu. Bazı develerin arkalarındaki yaralardan acınacak halleri vardı; fakat bunlara rağmen, umumiyetle usul olarak, bakımları insanca ve merhametlidir (13-14).

Oryantalist imgelerin ötesinde Bayan Scott-Stevenson'un İngiliz politikasıyla da uyumlu olarak metin içerisinde kurguladığı bir başka ve belki de en

¹³ Eser içerisinde yazarın kızı hakkında paylaştığı bilgiler onun beş yaşında olduğu, İngiltere'de kaldığı, boyunun kendi beline geldiği, ona bir elbise aldığı ve tuvalet masasının üzerine kızının resminin koyulması ile sınırlıdır.

önemli konu Türk ve Rum karşıtlığıdır. Bu karşıtlık en genel haliyle iki toplumdan birinin Müslüman birinin Hıristiyan olarak adlandırılması şeklinde sunulur:

Kocama verilen tercümanların Müslüman olması ise onların ölüme karşı korkusuz olmalarındandır. Birçok defalar kocam bana bütün adamlarının hiç göz kırpmadan kendisini savaşta takip edeceklerini ve en büyük zevklerinin de onları Moskova sürülerinin içinde serbest bırakmak olacağını söylüyor. Ruslara karşı kinleri harikuladedir. Onları başlıca düşmanları olarak görürler. Herkes onlara karşı kinini kusar. Uyuyan uslu Türk, Rusya'dan bahsedince derhal uyanır, gözleri parlar, elleri ise nefret ve hiddetten titrer. Her şeyleri ile onlara karşıdır. Doğuda yaşamak ve onların hislerine karşı anlayış göstermemek zordur. Rusya'ya ne kadar yakın yaşanırsa, hükümetlerinin ihanetlerinden ve zalimliklerinden kaçamazsınız (71).

Bu alıntıda Türklerin Rusya nefretinden İngiliz Bayan Scott-Stevenson'un ne kadar hoşlandığı açıkça görülmektedir. Yazar kitabında "İngiliz yetkililerin Ada'daki Türklere karşı kesin iltimas hisleri" (245) olduğunu anlatmaktadır. Ancak bu durum çeşitli Türk kaynaklarında reddedilmiş ve İngilizlerin daha ilk günlerden itibaren adada Rumlara öncelik vermeye başladığı belirtilmiştir (Uçarol, 2001: 153). İngilizlerin adadaki "Rumları hoşnut etmek için yeniden düzenleme adı altında kamu kuruluşlarında görev yapan Türkleri emekliye sevk edip onların yerine Rumları yerleştir[dikleri]" ve İngilizlerin her alanda Türkleri geri plana alarak "ekonomik sıkıntı çeken Türklerin adadan ayrılmasına sebep oldu[kları]" bilinmektedir (Çelik, 2).

Bayan Scott-Stevenson "hiçbir zaman kişisel davranmayan veya taraf tutmayan" olarak adlandırdığı kocasının da Türklere kendisini daha yakın hissettiğini söyler. Kitap içerisinde kocasının Türklere olan yakınlığı hakkındaki görüşlerini ve okumuş Rumlara karşı olan güvensizliğini onun ağzından, kendisi de bu görüşlere içtenlikle katılarak, şöyle aktarır:

Hiçbir zaman Rumlara güvenmemeliyiz...Bizden ve Türklerden hoşlanmıyorlar. Memnun edemezsiniz ve onlara güvenemezsiniz. Gizli örnekleri ve gayeleri vardır ve istediklerini elde etmek için her türlü entrika ve kurnazlığı yapmaktan çekinmezler (78).

Bayan Scott-Stevenson Türk mal sahiplerini dükkânları önünde halı üzerinde çömelmiş nargilelerini içerken, Rumları ise sandalyelerinde oturup dedikodu yaparken (22) aktarmaktadır. Kıbrıs'taki bir kısım öğrenim görmüş, zengin ve itibarlı Rumlar hakkında da hiç iyi duygular beslememektedir:

...yalnız kendi çevrelerinde başarılı olmuş ve bunun haricinde muvaffakiyetsizlik kaydetmiş bir Rum topluluğu, adanın Yunanistan'a ilhak edilmesi düşüncesini aşılacak istiyordu. Bu, sersemce tahrik edici 'İstekler', bazı Rum öğretmenlerle, ahaliyi galeyana getirici, Yunanlıların Kıbrıs Rumlularıyla kardeş oldukları iddiasında bulduklarından dolayı ileri

gelmişti. Türk idaresi altında olduğu gibi, İngiliz zulmü altında olduklarını söylüyorlar ve Kıbrıs Rumlarının bu idareden hoşnut olmamaları ve sadakatsiz davranmaları için gayret ediyorlardı. Bu görüşte bulunanların merkezi ve ana kaynağı 'Kıbrıs Kardeşliği' adı altındaki cemiyetti ve Kıbrıs'taki merkezleri ise Larnaka, Leymosun ve Lefkoşa'da bulunuyordu (108).

Bayan Scott-Stevenson kitabında bir başka yerde Türkler ve Rumların birbirinden farklarını ve onlara karşı olan bakışlarını şöyle özetler:

Türkler bizden hoşlanıyor; bizlere güveniyor ve inanıyor. Mahkemelerimizin dengeli, dürüst ve bitaraf oluşu ve kendilerine olan yakınlık hislerimiz nedeniyle bize karşı sevgileri vardı. Rumların ise bizlere içgüdüsel ve gizli nefret hisleri olduğu görünüyor ve hiç değişmeyen muhalefet duyguları vardır. Bizlere korku ile karışık kıskançlıkla bakıyorlar ve Ruslarla mukayese edildiğimizde kendimizi daima ikinci planda buluyorduk. Bunları söylerken Kıbrıs Rumlarıyla Yunanlıları karıştırmamak gerekiyor. Esasen bu iki kitlenin birçok karakteristikleri tamamıyla farklıdır. O kadar farklı ki, ayrı ırk olarak addedilebilirler; Kıbrıs Rumları donuk ve tembeldirler; hiçbir hırs ve istekleri ve aynı zamanda milliyetçilik duyguları yoktur. Tutumlu ve dikkatli olma huyları vardır (246-47).

Kıbrıslı Rumlara milliyetçilik duyguları yoktur diyen Bayan Scott-Stevenson elbette bu konuda yanılmakta ve Ruslara tercih edilmiş olmalarının verdiği hassasiyet ile konuyu yanlış değerlendirmektedir.

Kıbrıs'taki Yuvamız isimli eserde bir başka öne çıkan konu adada yaşayan erkekler ve kadınlar arasındaki farktır. Bu durumu yazar en genel haliyle "tatil olmasına rağmen erkekler tembelce etrafta durup dolaşır veya kendi kendilerini eğlendirirken, çalışkan kadınlar evlerinde yün bükmeyle ve sazlarla sepet ve sini yapmakla meşgul oluyorlardı" (141) diye anlatır. Reginald Barrows Rudyerd'in "Yün eğiren kadın" adlı çalışması (Resim: 4) Severis'in kitabı içerisinde yer almakta ve o dönem Kıbrıs kadını hakkında bilgi vermektedir.

Bayan Scott-Stevenson'un anlatımında Kıbrıslı kadınlar "kuvvetli ve dayanıklıdırlar". Tarlaları sürmekte, bağları budamakta, davarlarına çobanlık yapmakta ve diğer bütün işlerin de üstesinden gelmektedirler (149). Yazar bu güçlü kadınlardan biri hakkında eser içerisinde şu olayı aktarır:

Kadınlardan birini hayran olunacak bir misal olarak göstermişlerdi: Bu kadın odun toplamak maksadıyla dağa çıkmış ve anne olarak dağdan dönmüştü. Bebeğini odunların üzerine rahatça bağlayarak arkasına atmış ve hiçbir şey olmamış ve umurunda değilmiş gibi üç mil yürüyerek köye kadar gelmişti. Bu vakayı, köylülerin ne kadar dayanıklı olduğunu göstermek için aktarıyorum (149-150).

Resim 4: Reginald Barrows Rudyerd: Yün eğiren kadın, Kakopetriya [Kıbrıs'ın Lefkoşa bölgesinde bir köy], 1888, suluboya. Özel koleksiyon. (Severis, 2000: 166).

Kitabında Bayan Scott-Stevenson kadınları Müslüman ve Hıristiyan kadınlar olarak ikiye ayırmıştır. Hıristiyan kadınlar, metnin içerisinde sıklıkla Rum kadınlar; Müslüman kadınlar ise Türk kadınlar olarak adlandırılmaktadır. “Müslüman ve Hıristiyan kadınları arasındaki fark gayet dikkat çekicidir. Rumların çirkin, aşırı süslü, bayağı giyinişleri, Türk kız kardeşleri ile mukayese edilemezdi” (86) der. Hıristiyan kadınlar kategorisi içerisinde ayrı bir statüde, erişilmez ve üstün birisi olarak kendisi vardır. Kendini adadaki tüm kadınlardan farklı olarak anlatır. O kimselere benzememektedir. Hep güzel ve bakımlı görünmeye çalışır. Aynasını seyahatlerinde elinden hiç düşürmez. Bakımsız ve pis olan kadınları sonuna kadar eleştirir. Eşi, onu kendisini takip eden erkek ve kadın kalabalıklardan korumak için gereken tedbirleri almakta, gittikleri her yerde insanlar ona dokunmak istemekte, geçtiği her evden insanlar koşarak ona çiçek ikram etmektedirler (54).

Aynam için birkaç kelime söylemek istiyorum. Kullanılışı hakkında özel bir teorim vardır. Gezilerimde aynamın küçük olmamasına dikkat eder ve arkadaşlarımla şakalarına rağmen onu daima beraberimde götürürdüm. Teorim budur. Birisi ne kadar güzel görünürse, iyi giyinirse, gittiği yerde çok daha ilgi ile karşılaşır (214).

Esmé Scott-Stevenson, Hıristiyan kadınlar içerisinde kendisi dışındaki İngiliz kadınları da ayrı bir yere koyar ancak onlardan hoşlanmaz. Bakımsız olduklarını ve çirkin giyindiklerini düşünür:

Kıbrıs'ta at üzerindeki ve Avrupa'daki tren gezilerimde gördüğüm çirkin giyimli İngiliz kadınlarına hiçbir zaman sempatiim olmadı. Delik eldivenler, pis çizmeler ve seyahat için en fena elbiseler giyme lüzumunu hisseden birçok İngiliz kadını gördüm. Bu ülkedeki kadınları benimle ve güzel giyimli Fransız kadınları ile karşılaştırdığım zaman hakikaten onlar adına utanç duydum. Yalnız kocama güzel görünmekle değil, itiraf etmek istiyorum ki bu gezintilerimizde durduğumuz yerde yerlilerin takdirini ve hürmetini kazanmak için de elimden geleni yaptım. Hatta tuvalete gittiğim zaman dahi yerini temiz bırakmak için özen gösterdim (214).

...

Bu askeri kasabalarda yaşayan İngiliz kadınların hayatı kendi aralarındaki sosyal dayanışmaya dayanır; [İngiliz kadınları] kendini beğenmiş, hantal, beceriksiz ve akılsızdırlar. Çoğu çok seyahat etmeyen cahil kadınlardır. Fikirleri çok dar olduğu için bu durumun dışına çıkmaları mümkün değildir (62).

Metin içerisinde var olan tutarsızlıklar kadın tasvirleri söz konusu olduğunda da gözlemlenmektedir. En büyük neşesinin mahallesindeki Türk ve Rum kadınları ile tanışmak (72) olduğunu söyleyen yazar, kitabında Kıbrıslı kadınlar hakkında genellemelerde bulunur. Kıbrıs'ta yaşayan kadınların nezaket ve misafirperverlik duygusuyla dolu olduklarını, leziz macun, reçel ve konserveleriyle çok meşhur olduklarını (10) belirtir. Kendisine hayranlık duydukları için onun yanaklarına dokunmaktan yorulmadıklarını ve Avrupalıca giyinmiş bir İngiliz bayanını hayatları boyunca hatırlayacak olan zavallılar (50) olarak aktarır. Hiçbir zaman köylerinin dışına çıkmayan bu kadınlar onun için Galler Prensi'nin fotoğraflarını bir azizin resmini öper gibi öpen kadınlardır (51).

Türk kadınları ve Rum kadınları ayırımına girdiğinde ise Esmé Scott-Stevenson şunları söyler:

...Türk kadınlarına ise hayretle bakmaktan kendimi alamıyordum; tuhaf Fransız çizmeleriyle baştan aşağı beyaz çarşafı örtünen, yalnız gözleri görünen ve gezerken beni garipçe inceleyen hanımlardırlar. Beyaz bir bohçayı andırmalarına rağmen Rum kadınlarından daha az cazip görünmüyorlardı. Rum kadınlarının ise yirmi sene evvelki moda etekleriyle geniş kalçalarını doldurmuş bir halleri vardı. Rum kadınlarının biçimsiz vücutları ve saçları çirkince bürümcük tülbentle tertipleme teşebbüsleri, Rum erkeklerinin güzel ve endamlı görünüşleriyle tezat teşkil etmekteydi. Umumiyetle uzun boylu ve kelle kulak yerinde Rumların eşkıya giyimleriyle cazipliklerini çok daha fazla artıran bir görünüşleri vardı. Vahşi

görünüşlerine rağmen rastladığım diğer milletlerden çok daha üstün reverans ve tavrı hareketleri vardı (23-24).

Kıbrıslı Türk kadınlarına bakmaktan kendini alamadığını söyleyen yazar kitap içerisinde bir başka yerde onları “Türk kadınlarına karşı fazla sempati yoktur. Tamamıyla zekâdan mahrum ve tahsilsizdirler. Ayrıca, tercümanların muaşerete aykırı olmasından, konuşup sohbet etmek bile imkânsız oluyordu” (145) diyerek yerer.

Esmé Scott-Stevenson kitabında Kıbrıslı Rum kadınlar için de şu detayları vermektedir:

Bu köylerdeki Rum kadınları hakikaten çok çirkin. Ağır iş, güneş yanması ve yedikleri fena yemeklerden yirmi yaşına gelmeden ihtiyarlıyorlar. Giydikleri elbiseler hemen hemen erkeklerin giydiği elbiselerin aynısıdır. Erkeklerin bünyeleri ise kuvvetli değildir. Erkek ve kadınlar yüksek çizme ve pantolon giyerler. Kadınların üste giydikleri manto, cimrice en kötü bezden yapılmıştır. Tarak kullanmazlar ve hiç yıkanmazlar. Tarlalarda işlemenin dışında köylerinden çıkmazlar. Ve eğer kocaları panayıra giderse hiçbir zaman eşlerine bir ayna getirmeyi akıllarından geçirmezler. Bu kadınların berbat hayatlarında böyle bir eşyaya hiç rastlamadım. Bu zavallı kadınlar, bu berbat hayatta, kendilerine nasıl bakacaklarını hiç öğrenmemişler. Bir tanesini benim aynama bakmaya ve yüzünü boydan boya görmeğe ikna ettim. İkimizin arasındaki farkı görünce hayretler içinde kaldı ve evvela benim, sonra da kendinin yanaklarını okşadıktan sonra başını şaşkıncu bir şekilde salladı (204).

Kitap içerisinde Rum kadınları hakkındaki anlatımlar şöyle devam eder:

Yirmi yaşını geçtikten sonra çok şişmanlar ve biçimsiz olurlar (74). Annelerin bir kısmı çocuk doğuramayacak kadar genç ve bazıları da nene olacak gibi görünüyorlar. Çocuklarını, İngiltere’de olduğundan çok daha uzun bir zaman emziriyorlar, utançlık denilen kültür bu kadınlar arasında görülemiyor (110).

Adadaki İngiliz yönetiminin ilk yıllarının izini sürebilmemize kaynaklık eden eser, 19. yüzyılın sonlarında İngiliz bakış açısını ve doğu algısını göstermesi bakımından önemli bir belge niteliğindedir ve bize Kıbrıs adasını İngiliz gözüyle sunmaktadır. Yönetilenin değil sömürgecinin bakış açısına sahip olduğundan eserde tarafsızlık diye bir durum söz konusu değildir. Tarihi doğru değerlendirebilmek için bu çalışmada da yapıldığı gibi aynı dönem içerisinde yazılmış farklı kaynakların taranması ve karşılaştırılması konusu önemlidir.

SONUÇ

Kıbrıs'taki Yuvamız isimli eser 19. yüzyılın sonunda Kraliyet ordusunda görev yapan kocası Andrew Scott-Stevenson'un yanına giden Batılı Bayan Scott-Stevenson'un Doğu algısını sunmaktadır. Eser, Bayan Scott-Stevenson'un Kıbrıs gezintilerini içermekte ve bir kadının gözünden Kıbrıs'ı ve Kıbrıs'ta yaşamı anlatmaktadır. Kıbrıs'ın önemli şehirleri, kültürü, toplum yapısı, orada yaşayan insanların günlük hayatı ve dini inanışlarını hikâye yolu ile anlatma şeklinde konu edinir. Eserinde kullandığı dil akıcıdır ve adada gördüklerini tasvirler yoluyla aktarır.

Bu çalışma içerisinde İngiliz bakış açısını ve Doğu algısını göstermesi bakımından tarihi belge niteliğinde olan Esmé Scott-Stevenson'un bu ayrıntılı eserinde kadın imajı genel başlığı altında Türk ve Rum kadın tanımlamaları incelenmiştir. Kitabın yazıldığı dönem üzerinde durulduktan sonra eserin yazarından bağımsız olmadığı görüşü ile metin içerisindeki tutarlılık ve tutarsızlıklar irdelenmiştir. İngiliz ırkının üstünlüğüne ve adayı yönetme hakkına inanan Bayan Scott-Stevenson'un Kıbrıs, Türkler, Rumlar ve Ruslar hakkındaki anlatıları, izlenimleri oldukça taraflıdır ve tutarsızlıklar içermektedir. Genelde daha çok Türklerden taraf olsa da ve Rumlarla ilgili önyargıları varmış gibi gözükse de metin boyunca iddia ettiği şeylerin tam aksi durumlara yazısı içerisinde yer verebilmektedir.

Kıbrıs'taki Yuvamız isimli kitabında yazar en baştan beri ayrıştırıcı bir dil kullanmış ve genel İngiliz politikasına bu tavrıyla hizmet etmiştir. Esmé Scott-Stevenson'un anlatımında adada yaşayanlar İngilizler, İngiliz olmayan Hıristiyanlar ve Hıristiyan olmayanlardan oluşmaktadır. Yani bütün İngiliz olmayan Hıristiyanlar, Rumlar; Hıristiyan olmayanlar ise Türkler olarak kitapta yer almıştır. O aslında bunu yaparken adadaki İngiliz yönetiminin adlandırmasını kullanmıştır. Onların bu adlandırması Müslüman olup Türk olmayanların hepsini Türkler başlığı altında, Hıristiyan olup İngiliz olmayanların hepsinin ise Rumlar adı altında toplama stratejinden başka bir şey değildir.

KAYNAKÇA

Benson, E. & Conolly L.W. (Ed.) (2005). *Encyclopedia of post-colonial literature in English*. New York: Routledge.

Birkett, D. & Wheeler S. (Eds.) (1998). *Amazonian: The Penguin book of women's new travel writing*. London: Penguin.

Cavendish, A. (Ed.). (1992). *Cyprus 1878: The journal of Sir Garnet Wolseley*. Nicosia: Cyprus Popular Bank Cultural Centre.

Cesnola, L. P. di. (1877). *Cyprus: Its ancient cities, tombs and temples*. London: John Murray.

Çelik, B. "Kıbrıs'ta İngiliz dönemi", ODTU KKTC Tanıtım Web sitesi. <http://users.metu.edu.tr/birten/ingiliz.html>, (Erişim Tarihi: 08.09.2010).

Ellis, T. (1879). *Twelve etchings of the principal views & places of interest in Cyprus*. London: Gammon & Vaughan.

Gazioğlu, A. C. (1996). *İngiliz yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952) Enosis çemberinde Türkler*. İstanbul: Cyrep.

Gazioğlu, A. C. (1997). *Kıbrıs tarihi İngiliz dönemi 1878–1960*. Lefkoşa: Cyrep.

Gürkan, H. M. (1996). *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta: Tarih Yazıları 1860-1945*. 2. Baskı. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.

Hook, G. R. (2009). Britons in Cyprus, 1878-1914. (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*). The University of Texas at Austin. <https://docplayer.net/46868098-Copyright-by-gail-ruth-hook-2009.html>

Lorcin, P. M. E. (2005). "Women's travel writing", *World History Sources Webpage*, Teaching Sources, George Mason University. <http://chnm.gmu.edu/worldhistorysources/searchwhm.php?function=print&whmid=146/whm/whm.html/146&wwhrecord>, (Erişim Tarihi: 31.10.2015).

Mills, S. (1991). *Discourses of difference: An analysis of women's travel writing and colonialism*. London: Routledge.

Morgan, T. (2010). *Sweet and bitter island: A History of the British in Cyprus*. London: I. B. Tauris.

Murray, N. (2009). *A corkscrew is most useful: The travellers of empire*. London: Hachette Digital.

Pardoe, J. (2004). *Şehirlerin ecesi İstanbul: Bir leydinin gözüyle 19. yüzyılda Osmanlı yaşamı*. Çev. Banu Büyükkal. İstanbul: Kitap yayınevi.

Robinson, J. (1990). *Wayward women. A Guide to Women Travellers*. Oxford: Oxford University Press.

Scott-Stevenson, E. (2009). *Kıbrıs'taki yuvamız*. (Çev. Cafer Ertuğrul & Şeref Turan. Ed. Ulvi Keser). Ankara: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını.

Scott-Stevenson, E. (1880). *Our home in Cyprus: With Illustrations and a Map*. 2nd ed. London: Chapman and Hall.

Scott-Stevenson, E. (1881). *Our ride through Asia Minor*. London: Chapman and Hall.

Scott-Stevenson, E. (1883). *On summer seas: Including the Mediterranean, the Aegean, the Ionian, the Adriatic, and the Euxine, and a Voyage down the Danube*. London: Chapman and Hall.

Severis, R. C. (2000). *Travelling artists in Cyprus, 1700-1960*. London: Philip Wilson Publishers.

Solsten, E. (Ed.). (1993). *Cyprus: A country study*. Washington, D.C.; GPO for the Library of Congress.

Şahin, G. (2007). *İngiliz seyahatnamelerinde Osmanlı toplumu ve Türk imajı*. İstanbul: Gökkuşbu.

Uçarol, R. (2001). "Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı İngiltere'ye devri (1878)". A. Ahmetbeyođlu ve E. Afyoncu (Ed.), *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi* içinde (ss. 121-158). İstanbul: Tatav.

Üçel- Aybet, G. (2003). *Avrupalı seyyahların gözünden Osmanlı Dünyası ve insanları: 1530-1699*. İstanbul: İletişim.

Yerasimos, S. (2004). "Uyarı tarzında bir sunuş: Türkiye 'romantizmin hayata geçirildiği bir diyar' mı?". *Şehirlerin Ecesi İstanbul* içinde (ss. 7-9). İstanbul: Kitap Yayınevi.